

Ольга КРОВИЦЬКА:**Різдво на Лемківщині. Фольклорно-етнографічний збірник /
Упорядник Марія Горбаль.
Львів, 2004. 215 с.**

Глибинна пам'ять народу, його звичаї, прадавні традиції немовби закодовують історію, культуру, побут із дохристиянських часів. У зимовій календарно-обрядовій творчості відбивається неповторний світ аграрія-українця, який різними способами і методами, магічними діями намагався задобрити природу, аби дочекатися в майбутньому доброго врожаю. З Різдвом пов'язано багато прикмет і повір'їв: "у який день випадало Різдво, в такий треба починати жнива", "на Різдво йде сніг – заврожайтеся озимина", "якщо сонячний день – дорід на хліб", "якщо в цей день тепло – весна буде холодною" та ін.¹ На думку дослідників-етнографів, власне хліборобська домінанта зумовлює появу великої кількості передовсім щедрівок, які відзначаються жанровою своєрідністю, урочисто-піднесеним тоном, емоційно-романтичним забарвленням та цікавою сюжетною картиною.

Зимовий календарно-обрядовий цикл у межах української обрядовості має свої регіональні особливості. В основу збірника «Різдво на Лемківщині» покладені власне друковані та рукописні матеріали, що походять із Лемківщини. На сьогодні це, по-суті, одне з найповніших видань такого характеру, яке впорядковане в Україні. Тому вважаємо, що поява цього видання цілком актуальна та слушна в умовах посиленого інтересу до предковичних джерел духовної культури українського народу. Необхідно підкреслити, що лемківські колядки збирали і досліджували І. Бірецький², Я. Головацький³, В. Гнатюк⁴, І. Франко⁵, Ф. Колесса⁶, В. Хомик⁷, О. Зілинський⁸, Р. Кирчів⁹ та ін.

Задум упорядника М. Горбаль відбиває структура цього збірника. У першому розділі «Традиційне опровадження Різдва» звернуто увагу на особливі моменти приготування до свята у традиційній лемківській родині (велич і таїна духу Різдвяних свят; прикрашання житла; приготування святкових страв; замітання хати перед Святою вечерею; обходження садовини; миття перед Святою вечерею; обходження худоби; внесення дідуха; внесення господарського реманенту; Свята вечеря; закінчення Святої вечері; ігри, оповіді, байки, легенди; Різдво, полазники, віншувальники; "вимітаний" день).

У другому розділі «Повір'я та ворожіння» зібрані найтипівіші прикмети та ворожби, пов'язані з щоденним веденням господарства, з побутом та ін. (повір'я та ворожіння, пов'язані із землеробством; повір'я та ворожіння на добре ведення худоби, свійської птиці та бджіл; запобігання від шкідників та хижих звірів; ворожіння на талан і здоров'я; ворожіння на дівочу долю).

¹ Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – Київ, 2006. – С. 502.

² Про І. Бірецького див.: Кирчів Р. Сподвижник «Руської Трійці» Іван Бірецький. – Львів, 1999.

³ Головацький Я. Народные песни Галицкой и Угорской Руси. – Москва, 1863–1878. – Т. 1–4.

⁴ Гнатюк В. Колядки і щедрівки. – Львів, 1914.

⁵ Франко І. Студії над українськими народними піснями. – Львів, 1913.

⁶ Колесса Ф. Народні пісні з Галицької Лемківщини. – Львів, 1929.

⁷ Хомик В. Колядки і щедрівки. – Варшава: Наше Слово, 1965.

⁸ Зілинський О. Старовинна колядка з Лабірщини. – Пряшів, 1967.

⁹ Кирчів Р. Фольклорна традиція лемків. – Львів, 2002.

Третій розділ «Коляди» містить коляди з рукописного збірника XIX ст. зі Свидниччини, коляди із періодичних видань початку XX ст., зразки величальних колядок зі словацької Лемківщини, народні й літературні коляди.

У четвертому розділі «Вертепи» подаються тексти сучасних лемківських вертепів, а також вертепи з галицької і словацької Лемківщини, давні вертепи у записах Михайла Шмайди, сучасні вертепи у записах о. Степана Папа.

П'ятий розділ багатий на різдвяну поезію. Тут надруковані вірші В. Хомика, Я. Гудемчука, М. Горбаль, Б.-І. Антонича, С. Вархоляка, І. Головчака, Б. Лепкого, П. Муриянки, І. Киризьока, І. Дмитренка та ін.

У цьому збірнику, на нашу думку, досить рельєфно відображено багатоманітну специфіку лемківської зимової обрядовості. Вважаємо, що дуже цінними є, насамперед, другий та третій розділи, оскільки у них подано малодоступний матеріал, переважно з особистих записів М. Горбаль, зроблених під час розмов із лемками, депортованими в середині 40-х рр. XX ст. зі своєї Батьківщини, або їх дітьми. Наприклад, побажання Юліяна Френчка зі с. Вапенного Горлицького повіту:

*Вінчую, вінчую, юж Новий рік чую.
З Різдрвом вас вітаме,
Шиткого добра в хьжи вам бажаме.
Жеби сте здрави были и до другого Різва дожили.
Жеби росли цасливо діти, жеби сте могли ними ся радіти,
Жеби когут вам яйця знюс, а бузько пару діток принюс.
Жеби бычки ся вам телили, а в хаті ся веселили.
Жеби в пецу хліб ся пюк, а на пецу дідо з бабом сы люб.
Жеби піняжів сте купу мали, и нам за коляду дашто дали.
Христос ся рождає!*

Привертає увагу і багата джерельна база – друковані та рукописні видання, польові записи. М. Горбаль виконала надзвичайно клопітку роботу під час підготовки цього збірника до друку. Вона не лише збрала матеріали до нього, але й певним чином їх покласифікувала. У нас не викликає ніяких застережень класифікація зібраного матеріалу у другому і третьому розділах. Натомість маємо зауваження до четвертого і п'ятого розділів. У четвертому розділі подано коляди, але за яким принципом? Спочатку – із рукописного збірника XIX ст., потім – друковані у пресі, потім – із словацької Лемківщини, нарешті – родинні (за місцем виконання). Отже, поєднано кілька класифікаційних ознак – територія, час, місце виконання і спосіб подання. Вважаємо, що структуру цього розділу необхідно уніфікувати. Подібне явище спостерігаємо і в п'ятому розділі. Крім того, оскільки рецензована праця – фольклорно-етнографічний збірник, то чи варто подавати у ньому авторську поезію? Деяку непослідовність можна виявити і в списку використаних джерел. Однак, наші зауваження та застереження не применшують наукової вартості рецензованого збірника. Хочемо також привітати М. Горбаль із потрібною та цікавою працею і побажати їй нових творчих успіхів на ниві народознавства.

Стаття надійшла до редакції 6. 12. 2006

Прийнята до друку 8. 12. 2006